

Miloš Marek*
(Prešov)

Uhorské kráľovstvo a cudzinci. Vzťah štátnej moci k cudzincom v zrkadle stredovekých zákonov a nariadení

DOI 10.24817/24504475.4.2

The Kingdom of Hungary and Foreigners. Connection between the State Power
and the Foreigners in the Light of Laws and Regulations in Medieval Times

Abstract

The medieval kingdom of Hungary within its borders, geographically limited by the crest of the Carpathians and connected by the river Danube, included in itself a number of nations and nationalities. Some of them lived there from the very beginning (the Slovaks, Magyars, Romanians), others got there in the course of time. Throughout the Middle Ages people migrated there from the West and from the East. The kingdom thus had been formed in a multiethnic state in which members of various nationalities lived side by side in peaceful symbiosis. Generally speaking, the central royal power in the Hungarian kingdom was positively inclined towards foreigners and tried to create favorable conditions for their arrival. Some of the Hungarian kings, especially those who were themselves of foreign origin (Peter Orseolo, Charles of Anjou, Sigimund of Luxembourg) were favourably inclined to foreigners, much more than other sovereigns, to the extent that they preferred them at the expense of domestic nobility. This imbalance naturally aroused jealousy on the part of domestic Hungarian aristocracy. Under its pressure the rulers were therefore forced to take measures that prevented foreigners from reaching the highest state ranks, but these measures were often a formality since they themselves did not follow them and made their way. Many times, however, just these foreign people and mercenaries hired from abroad caused unrest and conflicts in the country and that was another reason to take measures against foreigners to prevent these ills. In general, however, kings and nobility tried to form a favourable legislative framework for the peaceful life in the Hungarian kingdom. They tried to assimilate only foreigners of religion other than Catholic or at least to give their life in the country reasonable and acceptable limits.

---

* Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, Slovakia,
e-mail: milimarek@gmail.com.

Key words: medieval Hungarian kingdom, multiethnic state, foreigners, assimilation

Słowa kluczowe: Królestwo Węgierskie w średniowieczu, państwo wieloetniczne, przybysze, asymilacja

Stredoveké Uhorské kráľovstvo vo svojich hraniciach, ktoré geograficky limitoval hrebeň Karpát a spájala rieka Dunaj, v sebe zahrňovalo viaceré národov a národností. Niektoré tu žili hneď od začiatku (Slováci, Maďari, Rumuni), iné sa tu dostali až v priebehu času. Po celý stredovek sa sem sťahovali ľudia zo západu aj z východu. Krajina sa tak sformovala na multietnický štát, v ktorom vedľa seba žili v pokojnej symbióze príslušníci rôznych národností. Pohnútky a motivácia ľudí pre sťahovanie do Uhorska boli rôzne. Jedni sem utekali zo strachu pred prenasledovaním, ktoré zažívali vo svojej starej vlasti, iní sa tu usadzovali v nádeji na zlepšenie materiálnych podmienok svojho života. Aj ich uplatnenie v novej krajine bolo rôzne: jedni sa venovali remeslu, poľnohospodárstvu, chovu dobytka, ďalší boli dobrí obchodníci, ktorí kupčili s rôznymi druhmi tovarov, rozumeli peniazom, iní boli zasa schopní vojaci využívaní v armáde. V podstate však možno povedať, že prisťahovalci boli obohatením nielen etnického obrazu krajiny, ale aj jej hospodárstva a kultúry¹.

Význam cudzincov pre krajinu si dobre uvedomovali aj domáci panovníci a snažili sa ich sťahovanie do krajiny podporiť a ich život v nej uľahčiť aj v legislatívnej rovine. Ich pozitívny vzťah k zahraničným prisťahovalcom si všimli aj domáci kronikári a legendisti. V legende o svätom Štefanovi kráľovi, zakladateľovi Uhorského kráľovstva, sa jeho životopisec vyjadril o Štefanovom otcovi, kniežati Gejzovi, že bol na svojich prísny, no voči cudzincom prejavoval milosrdenstvo a láskavosť².

Výrazom tohto postoja sú aj známe Napomenutia svätého Štefana, ktoré adresoval panovník synovi Imrichovi. Svojím obsahom síce nie sú zákonom alebo textom legislatívnej povahy, ide v podstate o politicko-etický traktát, ktorého cieľom je poučiť mladé knieža, nástupcu na uhorskom tróne o hlavných pilieroch, na ktorých má stáť vláda spravodlivého panovníka. Žánrovo patria medzi tzv. zrkadlá kniežat („specula principum”), ktoré vznikali na konci karolínskej doby a ktorých myšlienka sa dostala do Uhorského kráľovstva prostredníctvom autorov pochádzajúcich z nemeckého (franského) prostredia. Napriek tomu sa v podstate nepochybuje, že ich bezprostredným inšpirátorom bol kráľ Štefan. Napomenutia obsahujú 10 princípov a zásad, na ktorých má byť vybudované jeho kráľovstvo³.

Jedna zo zásad hovorí o láskavom prijímaní hostov prichádzajúcich z cudziny a prinášajúcich so sebou znalosť novej vojenskej techniky, remesiel atď. V tej-

¹ M. Marek, 2006; 2011, s. 177–190; Gy. Kristó, 2003; Z. Ács, 1986.

² „dux... Geiza, qui et credulus in Ihesum potentialiter agens in suos, misericors autem et liberalis in alienos et precipue in christianos”, E. Bartoniek, 1999, s. 378–379.

³ E. Nemerkenyi, 2004, s. 31–71.

to šiestej zásade nazvanej „O prijímaní a vydržiavaní hostov” sa píše: „Z hostov a cudzincov je taký veľký úžitok, že pokojne môžu stáť na šiestom mieste v rebričku kráľovskej vážnosti⁴. Predovšetkým preto sa vzťahovalo rímske cisárstvo a rímski králi bývali vznešení a slávni, že sa tam hrnuli mnohí šľachtici a múdri ľudia z rozličných končín. Iste by bol Rím dosiaľ býval sluhom, keby ho neoslobodili synovia Aenea, lebo, ako z rozličných krajín a provincií prichádzajú hostia, tak si so sebou prinášajú rozličné jazyky a zvyky, rozličné zákony a zbrane, ktoré zdobia všetky kráľovstvá, zvelebujú kráľovský dvor a odstrašujú namyslenosť cudzích. Pretože kráľovstvo jedného jazyka a jednej obyčaje je slabé a krehké. Preto ti nariadujem, môj synu, aby si ich s dobrou vôľou vydržiaval a dôstojne prijal, aby radšej žili s tebou, ako by bývali niekde inde. Ak teda sa Ty budeš usilovať zničiť to, čo som ja postavil alebo roztrúsiť, čo som ja zhromaždil, bez pochyb veľkú škodu utrpí tvoje kráľovstvo. Aby sa to nestalo, zveľaď každodenne svoje kráľovstvo, aby tvoja koruna bola ľuďmi pokladaná za vznešenú”⁵.

Aj keď možno povedať, že tieto princípy sú literárnou fikciou autora vloženou do úst prvého uhorského kráľa, nedá sa poprieť, že priaznivý postoj k cudzincom bol pre panovníkov stredovekého Uhorského kráľovstva alfou a omegou ich úspešného panovania. Triezvo uvažujúci vládcovia to považovali za nevyhnutnosť. Kristianizácia krajiny, vytváranie štátnej infraštruktúry, budovanie základov svetskej a cirkevnej správy a obsadzovanie najvyšších úradov krajiny by bez účasti cudzincov bolo len ťažko možné⁶.

Prisťahovalci a cudzinci vo všeobecnosti boli v domácich prameňoch označovaní ako hostia⁷. Legislatívnou úpravou ich postavenia sa zaoberajú uhorské zákonníky už od 11. storočia. Zmienky o nich nachádzame už v zákonníkoch svätého Štefana. V tom prvom sa o nich zmieta 24. kapitola: „Ak niekto prijme láskavo hosta a poskytuje mu primerané zaopatrenie, hosť nemá opúšťať svojho živiteľa a ponúkať sa niekomu inému, pokiaľ je mu poskytované zaopatrenie”⁸. V prvej knihe dekrétov kráľa Kolomana (1095–1116) sa v jednom z zákonov stanovuje, že slobodní ľudia a hostia, tak Slovania ako aj ostatní cudzinci, ktorí pracujú na zemi iných, majú za svoju slobodu dávať istú sumu peňazí⁹.

⁴ Na prvom mieste v ňom stálo: 1. Zachovávanie katolíckej viery, 2. Udržiavanie dobrého stavu katolíckej cirkvi, 3. Preukazovanie úcty cirkevným hodnostárom, 4. Ctenie si kniežat a rytierov, 5. Zachovávanie práva a trpezlivosti, 7. Uznávanie dôležitosti rady (consilium), 8. Synovské chovanie, 9. Zotrvávanie na modlitbách, 10. Pestovanie zbožnosti milosrdenstva a ďalších cností.

⁵ Libellus de institutione morum ad Emmericum ducem, L. Závodszy, 1904, s. 137.

⁶ Pravdou však bude aj to, že masové prisťahovalectvo cudzincov do Uhorského kráľovstva sa realizovalo až od 12.–13. storočia. E. Fügedi, 1975, s. 475.

⁷ M. Marek, 2002, s. 13–23; E. Javošová, 1998, s. 3–11.

⁸ L. Závodszy, 1904, s. 148 (kap. XXIII).

⁹ I. kniha dekrétov kráľa Kolomana, kap. 80: „Liberi quique ac hospites, sicut Scilavi vel ceteri extranei, qui in terris laborant aliorum pro libertate tantum denarios

Hostia boli osobitnou sociálnou skupinou obyvateľstva, akými si medzistupňom medzi šľachtou a poddanými. Boli osobne slobodní, to znamená, že mali slobodu pohybu, sťahovania sa. Ich dôležitou výsadou bolo, že mohli žiť podľa slobody, ktorá im bola udelená pri svojom príchode. V Zlatej bule kráľa Ondreja II. z roku 1222, akejsi Magny charty uhorskej šľachty, sa táto sloboda sankcionovala aj v legislatívnej rovine. Podľa jedného z jej článkov sa totiž stanovilo, že hostia ktorejkoľvek národnosti sa majú držať slobody, ktorá im bola udelená na začiatku, teda pri svojom príchode alebo usadení¹⁰. Táto sloboda, nazývaná aj právo hostí („*ius hospitum*“), bola základom ich osobitného právneho postavenia v krajine.

Dopyt po nových hosťoch bol citeľný najmä po zničujúcom vpáde Tatárov v roku 1241, v priebehu ktorého bola krajina spustošená a na mnohých miestach vyľudnená. Uhorské kráľovstvo sa z tohto nešťastia spamätávalo veľmi dlho. Vtedajší panovník Belo IV. reagoval na nepriaznivú demografickú a hospodársku situáciu krajiny povolávaním nových osadníkov spoza uhorských hraníc. Vlastné úsilie o obnovu krajiny vyjadril sám kráľ nasledujúcimi slovami: „Keď predčasom z Božieho dopustenia vpadli do nášho kráľovstva Tatári a pustošili ho svojou barbarskou divosťou, potom, ako z väčšej časti boli jeho obyvatelia zabití alebo odvedení [do zajatia] a Uhorsko, predtým plné ľudu, bolo na mnohých miestach privedené na pustatinu, snažili sme sa kráľovským nariadením povolávať ľudí zo všetkých končín sveta, tak roľníkov ako aj rytierov, aby znovu zaľudnili zeme vyľudnené a zbavené obyvateľov. Tým teda, ktorí prichádzali na naše pozvanie žiť v našom kráľovstve, dali sme pôdu a majetky a niektorým aj obročia, každému podľa toho, ako to vyžaduje jeho postavenie“¹¹.

Z týchto slov vyplýva, že kráľ sa systematicky usiloval o zaľudnenie krajiny, a tým pádom aj o jej ekonomické povznesenie, čo sa mu aj úspešne darilo. V pozývaní nových hostí pokračovali aj jeho nasledovníci, ktorí sa snažili vytvoriť pre ich príchod priaznivé podmienky. V zákonníku skoncipovanom

---

dent, non alios eciam denarios insuper pro opere aliquo dare cogantur.”, L. Závodszky, 1904, s. 194.

¹⁰ „*Hospites cuiuscumque nationis secundum libertatem ab inicio eis concessam teneantur*”, R. Marsina, 1971, č. 270, s. 200.

¹¹ „*cum pridem regnum nostrum permissione divina Tartari invasissent et sua barbarica feritate vastauissent, regnicolis in magna parte vel peremptis, vel abductis, et Ungaria ante plena populo, multis in locis in solitudine esset redacta, de cunctis mundi partibus homines, tam agricolas, quam milites, ad repopulandam terras depopulatas at habitatoribus vacuatas, edicto regio studuimus convocare. Venientibus itaque ad vocacionem nostram causa inhabitandi regnum nostrum, dedimus et assignauimus terras et possessiones et aliquibus redditus, unicuique prout status sui exigencia requirebat*”, F. Knauz, 1863, s. 548–550, č. 720.

okolo roku 1300¹² sa uľahčuje sťahovanie cudzincov do kráľovstva ustanovením, že ktorýkoľvek cudzinec by sa presťahoval zo zahraničných kráľovstiev do Uhorska, nemalo sa od neho a jeho majetku vyberať v čase sťahovania nijaké mýto¹³. Podobne sa nemalo vyberať mýto ani od poddaných sťahujúcich sa od svojho zemepána k druhému¹⁴.

V priebehu času sa tak do Uhorska prisťahovali celé skupiny hostí rôznej národnosti: Nemci, Valóni, Židia, Kumáni, Jasi, Pečenehovia, Rusíni, Valasi a mnohí ďalší, či už kresťania (katolíci, resp. ortodoxní), moslimovia alebo pohania. Neprišli sem naraz, v jednom časovom úseku, ale postupne. Jedni skôr, iní neskôr. Aj okolnosti ich príchodu boli rozličné. Keďže zaľudnenie krajiny bolo pre jej ďalší rozvoj potrebné, panovníci im štedro poskytovali rôzne privilégia a vytvárali výhodné zákonné podmienky pre ich život v novej krajine, nielen, aby ich sem prilákali, ale aj natrvalo udržali¹⁵. V roku 1224 získali od kráľa Ondreja II. významné výsady saskí hostia v Sedmohradsku¹⁶, v roku 1271 si zasa vymohli od Štefana V. privilégium Sasi na Spiši¹⁷. Pre uhorských Židov vydal výsadnú listinu kráľ Belo IV. v roku 1251, pri ktorej sa inšpiroval podobným privilégiom vydaným v roku 1244 vojvodom Fridrichom pre Židov v Rakúsku¹⁸.

Postoj štátnej moci k cudzincom veľmi ovplyvňovalo to, či išlo o kresťanov alebo inovercov. V prípade nekresťanského obyvateľstva sa ho panovníci stredovekého Uhorského kráľovstva snažili asimilovať, ako to bolo v prípade moslimov alebo pohanských Kumánov, prípadne ich vyčleniť na okraj spoločnosti (Židia). Vidíme to zreteľne v zákonoch kráľa Ladislava a Kolomana vydaných na prelome 11.–12. storočia¹⁹, v ktorých sa odráža atmosféra doby

¹² Zachoval sa spolu so Zlatou bulou Ondreja II. (1222), druhým dekrétom Ondreja III. (1298) a dekrétom Ludovíta I. (1351) v zákonníku kráľa Vladislava z 20. júla 1440, ktorý tieto zákony tranzumoval a potvrdil na žiadosť domácej šľachty po svojej korunovácii. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Diplomatikai Levéltár (DL) 13 894. F. Dőry, Gy. Bónis, V. Bácskay, 1976, s. 387.

¹³ „XV. Item si qui quicunque homo seu advena de extraneis regnis ad istud regnum se transferret moraturum, ab eodem et suis bonis apud ipsum habitis tempore sue translationis in nullo loco aliquod tributum exigatur”, Ibidem, s. 395.

¹⁴ Ibidem, s. 395 (článok č. XVI).

¹⁵ H. Helbig, 1975, s. 509–526.

¹⁶ F. Zimmermann, C. Werner, 1895, s. 33–35, č. 43. <http://urts81.uni-trier.de:8083/catalog/43#a> (Prístup 07.01.2017).

¹⁷ J. Juck, 1984, s. 54–56.

¹⁸ R. Marsina, CDSI II, s. 264, č. 378. Idem, 1993, Eisenstadt 28.

¹⁹ Sancti Ladislai regis decretorum liber primus, kapitola IX–X, s. 159, kap. XXVI, s. 162. Colomanni regis decretorum liber primus, kap. XLVI–XLIX, 189–190, kap. LXXIV–LXXV, s. 192–193, Capitula Colomanni regis de Iudeis, s. 195–196, Synodus Strigoniensis prior, kap. LXIII, s. 205. L. Závodszy, 1904.

peniknutej bojom kresťanov za oslobodenie Božieho hrobu a ďalších pamätných miest vo Svätej zemi spätých so životom Ježiša Krista z rúk moslimov. Vypätá atmosféra kresťanského oslobodzovacieho zápasu sa obrátila aj proti Židom, ktorých kresťania považovali za Kristových vrahov. Preto nemožno hodnotiť protimoslimské a protižidovské zákonodarstvo z čias prvej krížovej výpravy ako nejaké špecifikum uhorských pomerov. O snahe katolíckej cirkvi a domácej cirkevnej i svetskej hierarchie vpraviť pohanských Kumánov do uhorskej kresťanskej spoločnosti svedčia dva, tzv. kumánske zákony, ktoré v roku 1279 vydal kráľ Ladislav IV. prezývaný Kumánsky²⁰.

Najvyššie spomedzi hostov stáli osobne privilegovaní hostia šľachtického pôvodu, ktorých z cudziny pozývali do Uhorska a najímali k vojenskej službe domáci panovníci. Niektorí slúžili za peňažnú odmenu ako žoldniermi²¹, no častejšie za svoje verné služby dostávali pôdu a boli im udeľované i krajiniské úrady, často bez toho, že by sa sami chceli stať občanmi kráľovstva²². Keďže však prienik medzi uhorskú šľachtu cudzincom uľahčil sobáš s domácou šľachtickou ženou, mnohí sa usilovali týmto spôsobom legitimizovať svoje postavenie. Ako napríklad talianski Nofriovci, majitelia panstva Bojnice, synovia Onofria Barda z Florencie, o ktorých sa v jednej listine píše, že „pochádzajú zo známej uhorskej ženy“²³.

Uhorská šľachta veľmi ťažko znášala početnú prítomnosť cudzincov na kráľovskom dvore, ktorými sa niektorí panovníci obklopovali, a nevraživosť voči cudzincom vyvrcholila v roku 1213 za vlády kráľa Ondreja II. (1205–1235), keď bola zavraždená Ondrejova manželka, kráľovná Gertrúda, pôvodom z Merana, snažiac sa pre členov svojho sprievodu, s ktorým prišla do Uhorska, získať ma-

²⁰ Gy. Kristó, 1994, *Kun László emlékezete*. Szeged, s. 128–139. H. Marczali, 1901, s. 175–183.

²¹ Otto z Freisingu (12. stor.) píše o nich ako o hostoch, ktorých teraz nazývame žoldniermi (solidarios). *Ottonis et Rahewini gesta Friderici I. imperatoris*, ed. G. Waitz, Hannoverae – Lipsiae 1912, Liber primus, kap. 32, s. 51.

²² Na takýchto hostov zrejme myslel aj Štefan I. vo svojich napomenutiach kráľovičovi Imrichovi. S pomocou týchto hostov-rytierov potom lámal odpor domácich veľmožov a rozširoval v krajine kresťanstvo. Istý host menom Vencelín, pôvodom zo Švábska, bol veliteľom Štefanovho vojska tiahnuceho proti šomodskému županovi Kopáňovi. Tento Vencelín Kopáňa v bitke usmrtil, za čo bol Štefanom štedro odmenený. A. Domanovszky, 1999, s. 313. Nemecký prameň (Gesta Friderici Otta z Freisingu) pokračujúc v rozprávaní o hostoch v službách uhorského kráľa vyzdvihuje ich počet i vážnosť akej sa tešili u panovníka, ktorý sa opieral o ich vojenskú moc: „in ipsa regis acie hospites, quorum ibi magna copia est et qui aput eos principes dicuntur, latus principis ad muniendum ambient“. *Ottonis et Rahewini gesta Friderici I. imperatoris*, Hannoverae – Lipsiae, Liber primus, kap. 32, s. 51.

²³ DL 12 198.

jetky a popredné úrady²⁴. Domáca šľachta si potom vymohla od kráľa, aby bol zákaz udeľovania hodností hosťom bez súhlasu kráľovskej rady zaradený medzi články Zlatej buly (akejsi ústavy vtedajšieho Uhorska upravujúcej vzťahu medzi jednotlivými vrstvami uhorskej spoločnosti) z roku 1222²⁵.

Kráľ však neprejavil väčšiu snahu naplniť toto ustanovenie v praxi. I naďalej pokračoval vo svojej doterajšej politike opierajúcej sa vo veľkej miere o cudzincov. Preto si tento článok šľachta vymohla aj v obnovení Zlatej buly z roku 1231²⁶. Ani jeho nástupcovia neboli v tomto smere iní a nerozpakovali sa do ústredných úradov a inštitúcií menovať cudzincov. Preto sa napokon stalo akousi tradíciou, že takmer každý panovník pri príležitosti svojej korunovácie alebo neskôr pri inej príležitosti musel sľúbiť domácim barónom a prelátom, že nebude obsadzovať vedúce posty v krajine cudzincami. Tento článok je tak opäť prítomný v korunovačnej prísaha kráľa Ondreja III. (1290–1301) z roku 1290²⁷.

Situácia sa však opakovala a silní panovníci z nového panovníckeho rodu Anjouvcov, najmä Karol Róbert, aj kvôli neblahej skúsenosti s domácimi odbojnými oligarchami počas feudálnej anarchie na začiatku 14. storočia sa počas svojej vlády opierali o verných familiárov, ktorých si so sebou priviedli z Talianska. Ich príklon k cudzincom bol zákonite trňom v oku domácim barónom. Karolov nástupca, Ľudovít I., síce v roku 1351, prinútený okolnosťami, šľachte potvrdil ustanovenia Zlatej buly z roku 1222²⁸, okrem iného aj to, kde sa hovorí o zákaze udeľovania vysokých krajinských hodností cudzincom, no veľmi sa ním neriadil. Preto po vymretí Anjouvcov a nástupe nového kráľa z novej dynastie sa táto požiadavka stala znova aktuálnou.

V roku 1397 kráľ Žigmund Luxemburský na žiadosť domácej šľachty dekrétom prijatým v meste Temešvár nielenže opäť potvrdil Zlatú bulu, ale navyše sľúbil vykázať z krajiny všetkých cudzincov, okrem vojvodu Stibora zo Stiboric, záhrebského biskupa Eberharda a sedmohradského biskupa Materna²⁹. Súčasne s tým sľúbil, že on a aj spomenutí vojvoda a biskupi prepustia svojich cudzích familiárov zo všetkých hradov a majetkov až do termínu oktávy Narodenia Pána (1.1.)³⁰. Zaviazal sa, že odteraz už nebude viac vymenúvať svetských a laických cudzincov do svetských alebo cirkevných

²⁴ R. Marsina (ed.), 1986, s. 227.

²⁵ R. Marsina, CDS I., s. 200, č. 270.

²⁶ *Ibidem*, s. 268, č. 375.

²⁷ G. Fejér, 1832, s. 139–146.

²⁸ F. Dóry, Gy. Bónis, V. Bácskay, 1976, s. 129.

²⁹ Túto výnimku si kráľ vynútil kvôli úzkemu vzťahu, ktorý si kráľ Žigmund vybudoval k uvedeným osobám.

³⁰ F. Dóry, Gy. Bónis, V. Bácskay, 1976, s. 167 (čl. XLVIII).

hodností. Na všetkých hradoch a majetkoch v Uhorskom kráľovstve bude umiestňovať a menovať ľudí z „uhorského národa“³¹. Ani Žigmund však nebol ochotný tento sľub splniť, takže cudzinci sa vo vysokých krajinských funkciách a postoch vyskytovali aj naďalej³².

Žigmundov nástupca, kráľ Albrecht Habsburský, sa v roku 1439 pri nástupe na trón zaviazal zachovávať staré slobody udelené uhorskej šľachte ešte za čias kráľa Ľudovíta I. (dekrét z roku 1351). Podľa podmienok korunovácie sa kráľ zaviazal, že cudzincom akejkoľvek národnosti a jazyka nebude udeľovať úrady, ani hrady, pevnosti, majetky, prelátske, barónske alebo akékoľvek iné cirkevné alebo svetské hodnosti, bez súhlasu svojich uhorských radcov. Neskoršie šľachta pri prevzatí tohto bodu do Albrechtovho dekrétu znenie pozmenila a pasáž „bez súhlasu radcov“ vypustila. Namiesto toho z toho urobila všeobecný zákaz a udeľovanie úradov vyhradila iba pre ľudí z Uhorska, pretože vraj preláti a baróni cudzincov nevydržiajú³³.

V ďalšom článku tohto zákonníka si kráľ rezervoval možnosť udelenia viacerých krajinských príjmov ako tridsiatku, komorského zisku, urbury, razby mince, soľnej komory a ďalších ústredných príjmov do prenájmu súcim ľuďom podriadeným uhorskej korune okrem cudzincov³⁴. Latentná antipatia voči cudzincom medzi uhorskou aristokraciou občas vyplávala na povrch najmä v búrlivých časoch 15. storočia, keď krajina trpela následkami vojenských udalostí, na ktorých mali svoj nemalý podiel aj cudzinci („spanilé“ jazdy husitov, bratrické hnutie).

Negatívne pocity domácej šľachty k cudzincom vyjadril bratislavský župan Juraj z Rozhanoviec v liste adresovanom v roku 1441 richtárovi a prísažným mesta Bratislava, keď im oznámil, že na toto miesto prišiel s určitými prelátmi

³¹ Pod pojmom uhorský národ („natio Hungarica“) však netreba chápať etnicky vymedzený pojem maďarský národ, ale stavovské chápanie príslušníka domácej šľachty, ktorým mohol byť etnický Maďar, Nemec alebo Slovák. O. R. Halaga, 1962, s. 248, D. Rapant, 1947, s. 4.

³² „In cunctis etiam castris, tenentibus et possessionibus infra ambitum dicti regni nostri habitis homines Vngarice nationis locabimus et deputari faciemus“, F. Dóry, Gy. Bónis, V. Bácskay, 1976, s. 168 (čl. XLVIII). D. Dvořáková, 2003, s. 76–77.

³³ Item alienigenis et forensis hominibus, cuiuscunque nationis et linguagii existant, officia in ipso regno nostro commitemus, nec castra fortalitia, metas, possessiones, honores, prelaturas, baronias, comitatus vel quascunque ecclesiasticas vel seculares dignitates ad tempus vel imperpetuum extraneis vel forensibus, nisi hominibus Hungaris conferemus, quodque prelati et barones homines extraneos et forenses non conservent“, F. Dóry, Gy. Bónis, V. Bácskay, 1976, s. 288 (čl. V); E. Mályusz, 1957, s. 72, 556, č. 418.

³⁴ F. Dóry, Gy. Bónis, V. Bácskay, 1976, s. 288 (čl. VI).

a barónmi krajiny a nie s cudzincami kvôli zabezpečeniu mieru a úžitku kráľovstva, ktoré bolo v tých časoch vystavené rozličným druhom nebezpečenstva³⁵.

Neprekvapí preto, že tieto odmietavé postoje sa premietli aj v legislatívnej rovine. V roku 1444 na krajinskom sneme v Budíne pod predsedníctvom kráľa Vladislava I. Jagelonského sa uznieslo že podľa vzoru jeho predchodcov aj on bude mať právo na odňatie všetkých kráľovských úradov a ich udelenie podľa svojej ľubovôle domácim osobám, nie cudzincom³⁶. Tento zámer kráľ zduploval aj na konci svojho dekrétu, keď na radu a podľa rozhodnutia barónov, prelátov a ostatnej šľachty pridal rozhodnutie o zákaze darovania večných benefícií, úradov a kastelánstiev cudzincom. V prípade, žeby také boli darované, mali byť odňaté, okrem Sedmohradského biskupstva, ktoré kráľ daroval Poliakovi Matúšovi³⁷.

Okrem týchto dvoch opatrení ďalší z článkov dekrétu pod hrozbou straty hlavy a všetkých majetkov publikoval všeobecný zákaz privádzať do kráľovstva cudzie vojská kvôli páchaniu násilia³⁸. V tom čase totiž v horných častiach krajiny (Slovensko) operovali žoldnierske oddiely českého šľachtica Jána Jiskru z Brandýsa, zložené zväčša z bývalých husitských bojovníkov, ktoré povolala kráľovná Alžbeta na obranu záujmov jej maloletého syna, Ladislava, proti kráľovi Vladislavovi majúcemu podporu väčšej časti uhorskej šľachty. Nepokoje a násilie destabilizovali krajinu, preto ich musel riešiť krajinský snem takýmto opatrením.

O rok neskôr, na krajinskom zhromaždení v Pešti, šľachtici nariadili, že ktokoľvek by v čase po vydaní pozývacích listov na zhromaždenie do Stoličného Belehradu, pozval a uviedol na svoje hrady a pevnosti cudzincov a prostredníctvom nich by páchal v krajine lúpeže a plienenie, mal byť odsúdený na trest smrti a konfiškáciu všetkých majetkov³⁹. Aj tu išlo o opatrenie namierené proti výčinom cudzích žoldnierov (vojská Jána Jiskru) stojacich v službách kráľovnej Alžbety.

Podobný zákaz sa zopakoval o dva roky neskôr (1447) v ďalšom dekréte⁴⁰. Porušovateľ tohto zákazu by upadol do zločinu nevernosti voči kráľovi. Navy-

³⁵ Archív mesta Bratislava, Bratislava. Listiny, č. 1159. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Diplomataikai Fényképgyűjtemény (DF) 239 785.

³⁶ F. Dóry, Gy. Bónis, V. Bácskay, 1976, s. 326 (čl. II).

³⁷ Ibidem, s. 333 (čl. XXXII). Poliak Matúš bol členom sprievodu, ktorý si so sebou priviedol do Uhorska kráľ Vladislav.

³⁸ Ibidem, s. 332 (čl. XXVIII).

³⁹ Ibidem, s. 346–347.

⁴⁰ „Item nemo prelatorum, baronum et regnicolarum forenses et extraneos ad sua castra, fortalitia et tenutas in offensam quorumcunque inducere debeat sub pena infidelitatis”, Ibidem, s. 362 (čl. V).

še sa v nasledujúcom artikule zakázalo domácim prelátom udeľovať cirkevné benefíciá a hodnosti cudzím osobám, dovolené to bolo len domácim⁴¹.

V roku 1453 aj na sneme v Bratislave sa kráľ Ladislav Pohrobok zaviazal, že cudzincom nebude udeľovať svetské i cirkevné úrady, hodnosti a trvalé donácie až do zvolania snemu v Stoličnom Belehrade⁴².

Pri príležitosti voľby nového panovníka, ktorým sa po smrti Ladislava Pohrobka stal Matej Korvín, bol v roku 1458 zvolaný do Pešti krajinský snem a prijaté boli viaceré zákony. Medzi nimi sa opäť zopakovali aj opatrenia predchádzajúcich dekrétov namierených proti cudzincom. V siedmom článku tohto dekrétu sa hovorí o tom, že kráľ nebude odovzdávať cirkevné hodnosti ani iné úrady a majetky cudzincom. V ôsmom článku zasa kráľ sľúbil, že vyvinie snahu, aby získal späť hrady a iné majetky darované cudzincom⁴³.

O pár mesiacov neskôr sám kráľ Matej zvolal snem do Pešti. Opakovane, ako jeho predchodcovia, sa zaviazal, že cudzincom akejkol'vek národnosti sa nebudú darovať dočasne alebo natrvalo úrady, hrady, pevnosti, majetky, hodnosti, prelátstva, barónstva, župy alebo akékoľvek väčšie či menšie cirkevné a svetské hodnosti, ale iba Uhrom a že preláti a baróni nesmú držať u seba cudzincov, ktorí páchajú v krajine škody a keby ich držali, nemali im udeľovať úrady⁴⁴. V ôsmom článku sa opäť obmedzuje aktivita cudzích kupcov, ako to bolo v dekréte z roku 1439, keď bolo zakázané, aby ktorýkoľvek zahraničný obchodník, akejkol'vek národnosti, sa kvôli obchodovaniu vybral do stredu kráľovstva. Bolo mu to umožnené iba na miestach, ktoré im boli vymedzené za čias kráľa Ľudovíta⁴⁵. V 40. článku sa stanovuje, že hrady, državy a majetky domácich obyvateľov, ktoré násilím okupovali Česi alebo cudzinci, ak náhodou neboli odňaté kvôli viditeľnému previneniu, kráľ, ak ich bude môcť získať späť z cudzích rúk, má vrátiť pôvodným majiteľom, okrem toho prípadu, ak by z vlastného vydania alebo uvedenia cudzích ľudí alebo kvôli slabej obrane niekto hrady stratil, tie si kráľ mohol ponechať pre seba⁴⁶.

Napriek všetkým uvedeným opakovaným zákazom uhorskí králi naďalej vymenúvali cudzincov na vysoké krajinské posty. Napríklad kráľ Matej Korvín v roku 1463 vraj z plnosti svojej moci a na radu domácich šľachticov vymenoval za dedičného župana chorvátskej Zagorie, šľachtica a niekdajšieho hu-

⁴¹ Ibidem, s. 362 (čl. VI).

⁴² Snem sa však napokon nekonal. Ibidem, s. 376 (čl. III).

⁴³ F. Dóry, Gy. Bónis, G. Érszegi, S. Teke, 1989, s. 85 (čl. VII a VIII).

⁴⁴ Ibidem, s. 92 (čl. IV).

⁴⁵ Ibidem, s. 94 (čl. VIII). Zopakovanie článku IX z roku 1439. Napriek tomu zákonný článok č. VIII z roku 1445 umožňoval cudzím obchodníkom v krajine voľný obchod.

⁴⁶ Ibidem, s. 104 (čl. XLV).

sitského bojovníka moravského pôvodu, ktorý už predtým zastával hodnosť slavónskeho bána a pôsobil ako žoldnier v službách celjských grófov, Jána Vitovca z Grebengradu („Greiben“) v Chorvátsku⁴⁷. Zásluhy, ktoré títo jednotlivci dosiahli, v službách Uhorského kráľovstva, boli dostatočným odporúčaním na udelenie vysokých krajinských postov.

Nie všetci sa však vyznamenali pozitívne. Negatívne skúsenosti s cudzincami viedli aj k tomu zodpovedajúcim krokom. Keď sa kráľ Matej Korvín dozvedel o sprisahaní, ktoré proti nemu v roku 1471 zosnoval ostrihomský arcibiskup chorvátskeho pôvodu, Ján Vitéz zo Sredny, panovník urýchlene zvolal do Budína snem, aby prijal opatrenia proti vzbúrencom. V jednom z prijatých článkov stanovil, aby sa do kráľovských ale aj súkromných hradov barónov a šľachticov v hornej a dolnej časti kráľovstva, v Dalmácii, Chorvátsku a Slavónsku alebo v Sedmohradsku ustanovovali do správy len Uhri, osoby hodné a súce a nie cudzinci⁴⁸.

Podobne aj neskôr, v roku 1486, v čase zhoršených politických vzťahov, ktoré mal Korvín so svojimi susedmi: Benátskou republikou a Poľským kráľovstvom, sa táto nepriaznivá situácia premietla aj do legislatívnej roviny. V tzv. veľkom dekréte kráľa Mateja z januára 1486, ktorý vzišiel zo snemu uhorskej šľachty v Budíne zvolanej po dobytí Viedne, v 32. článku kráľ zakázal pod hrozbou zločinu urážky kráľovského majestátu predávať alebo darovať Benátčanom a Poliakom hrady, pevnosti, mestá, mestečká, dediny alebo iné nehnuteľnosti⁴⁹.

Po smrti kráľa Mateja Korvína v roku 1490 si uhorská šľachta zvolila za kráľa českého panovníka Vladislava Jagelovského (1490–1516). Uhorské stavy tak po skúsenostiach so silnou vládou domáceho vládcu dali prednosť pred jeho nelegitímnym synom Jánom, osobe, o ktorej si mysleli, že bude viac vyhovovať ich predpokladom panovníka vychádzajúceho v ústrety ich požiadavkám. Šľachta nenechala nič na náhodu a ešte na ceste na korunováciu do Budína, v kráľovom vojenskom tábore pri Vlčkovciach, si od Vladislava vymohla súhlas s vlastnými požiadavkami. Až ich prijatie mu otvorilo cestu ku korunovácii. Medzi týmito požiadavkami sa až päť článkov týkalo cudzincov a ich úlohy v krajine. Kráľ sa v prvom z nich zaviazal, že kým sa bude zdržiavať v Uhorsku,

---

⁴⁷ „de plenitudine nostre regie potestatis prelatorum etiam et baronum ac nobilium nostrorum consilio prematuro... non obstantibus illis articulis decretorum regni nostri ut alienigenis hereditates et honores conferre non possemus”, DL 33 195. F. Dóry, Gy. Bónis, G. Érszegi, S. Teke, 1989, s. 35. H. Jireček, 1867, s. 117–136. Hrad Grebengrad v katastri obce Madžarevo. D. Antolković, *Stari gradovi, utvrde, dvorci i srednjovjekovna kultura. Castrum Greben*, <https://darkoantolkovic.wordpress.com/2014/05/29/castrum-greben-2/> (Prístup 7.01.2017).

⁴⁸ F. Dóry, Gy. Bónis, G. Érszegi, S. Teke, 1989, s. 194 (čl. VI).

⁴⁹ DRH II, s. 286 (čl. XXXII).

svojich radcov, kancelárov, pokladníka, komorníkov, stolníka, čašníka, komorských grófov a všetkých vyšších i nižších úradníkov bude vyberať z radov Uhrov. Ďalej sľúbil, že pri rokovaníach o krajinských záležitostiach sa bude radiť iba s uhorskými radcami a cudzincov a ľudí inej národnosti ako uhorskej na rokovania nepripustí. Kráľ sa tiež zaviazal, že cirkevné benefíciá nebude rozdávať bez výslovného súhlasu domácich prelátov a barónov a nebude ich udeľovať nikomu inému okrem Uhrov alebo ľudí podriadených uhorskej korune. Podobne sa zaviazal, že ani hodnosť sedmohradského vojvodu, sikulského grófa, temešského a bratislavského župana, a slavonskeho, dalmátskeho, chorvátskeho, severinského, belehradského a jajcajského bána, ďalej pohraničné hrady a mestá a ani kráľovské mestá neudelí nikomu inému okrem Uhrov. Napokon nový panovník sľúbil, že nebude udeľovať majetky a vlastnícke práva cudzincom, ale iba obyvateľom kráľovstva podriadeným uhorskej korune podľa ich zásluh⁵⁰.

Týchto päť článkov proti cudzincom sa opakuje aj v prvom dekréte kráľa Vladislava II. z roku 1492 prijatom na krajinskom sneme v Budíne („decretum maius”)⁵¹. Podobné záväzky vyjadril tento kráľ aj vo svojom druhom dekréte z roku 1495 („decretum minus”)⁵² a v treťom dekréte z roku 1498 („tertium decretum”)⁵³.

Posledný panovník stredovekého Uhorského kráľovstva, kráľ Ľudovít II. Jagelovský (1516–1526), sa pod tlakom uhorských stavov taktiež zaviazal k opatreniam proti preferovaniu cudzincov. Článok proti nim prijal na krajinskom sneme v Budíne v roku 1523. Podľa neho kráľ a kráľovná budú všetky svoje úrady udeľovať Uhrom a ľuďom podriadeným uhorskej korune podľa znenia generálneho dekrétu prijatého jeho otcom Vladislavom II.⁵⁴

Ľudovít II. tento postoj podrobnejšie zopakoval v zákonnom článku č. 2 prijatom na sneme na Rákošskom poli v roku 1525. Bolo to v podstate to isté, čo už pred ním nariadil jeho otec, Vladislav II., teda, že príslušníci cudzích národov nemali byť prijímaní do kráľovskej rady, že najvyššie kráľove a kráľovnine hodnosti, ako boli dvormajster, komorník, taverník, čašník, stolník, povozník a vrátnik, ďalej kasteláni všetkých hradov, hodnosti správcov soľnej komory, komory majúcej na starosti ťažbu a spracovávanie zlatej a striebornej rudy, päťdesiatok, tridsiatok, dvadsiatok, cementáciu, da-

⁵⁰ Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Pod osmanskou hrozbou. Ed. P. Dvořák, 2004, s. 105–108. D. Márkus, 1899, s. 472–480.

⁵¹ D. Márkus, 1899, s. 481–561.

⁵² Články č. 5, 30, 31–32 druhého dekrétu. Ibidem, s. 563–591.

⁵³ Články č. 26, 30 a 56 tretieho dekrétu. Ibidem, s. 592–641, <http://mek.oszk.hu/01300/01396/html/02.htm#30>.

⁵⁴ Článok 17 Ľudovítovho dekrétu. Ibidem, s. 808–812.

lej hodnosti županov mali zastávať ľudia uhorského národa zo vznešeného rodu a nie cudzinci, ako sa to stanovuje aj v dekréte. Cudzincom, ktorí toho času zastávali spomenuté hodnosti, mali byť okamžite odňaté, čo platilo aj o cirkevných benefíciách⁵⁵.

Ďalší zákonný článok tohto dekrétu (č. 4) mieril proti obchodníckej rodine Fuggerovcov z nemeckého Augsburgu, ktorí v spoločnom podniku s domácimi Turzovcami rozbehli vo veľkom podnikanie s banskobystrickou meďou. Z tamojšej medi s obsahom striebra modernou technológiou scedzovania získavali čistú meď, ktorú vyvážali na svetové trhy⁵⁶. Ich podnikanie bolo trňom v oku banskobystrickému patriciátu a uhorskej šľachte, ktorá aj pod dojmom baníckeho povstania prinútila kráľa, aby proti tomuto podniku zakročil. Dôvodom opozície proti Fuggerovcom bol vývoz striebra získaného scedzovaním medi za hranice kráľovstva. Kráľ Ľudovít II. teda na spomenutom sneme v Rákoši stanovil, že Fuggerovci a všetci príslušníci cudzích národov, ktorí otvorene vyčerpávajú a vyvážajú poklady kráľovstva, mali byť okamžite vypovedaní. Na ich miesto sa mali ustanoviť Uhri⁵⁷. Nariadenie sa síce nerealizovalo, keďže Fuggerovci i naďalej v Uhorsku pôsobili, no kráľ skonfiškoval ich spoločný mediarsky podnik v Banskej Bystrici.

V prvom paragrafe tohto článku však kráľ dovolil príslušníkom cudzích národov akéhokolvek jazyka, ak by chceli kráľovi a kráľovstvu slúžiť, slobodne prísť do krajiny a vstupovať do žoldnierskych služieb. Avšak na pohraničí kráľovstva mali slúžiť a bojovať podľa obyčaje Uhrov⁵⁸. Dôvodom tohto opatrenia bol akiste nedostatok bojaschopných síl potrebných na ochranu krajiny proti hroziacemu osmanskému nebezpečenstvu.

Na krajinskom sneme v Rákoši konanom v nasledujúcom roku (1526) kráľ znova zopakoval niektoré z predchádzajúcich opatrení. Napríklad to týkajúce sa udeľovania cirkevných benefícií, ktoré si kráľ vyhradil pre seba, pričom sa zaviazal udeľovať ich iba Uhrom a ľuďom podriadeným uhorskej korune a nie cudzincom⁵⁹. Ďalej nariadenie udeľovať kráľovnine hodnosti iba domácim zaslúžilým ľuďom⁶⁰. Novinkou bolo ustanovenie, ktoré rušilo platnosť všetkých záväzkových listín vydaných proti slobode kráľovstva príslušníkom cudzím národov. Odteraz kráľ nesmel vôbec takéto listiny vydávať⁶¹.

⁵⁵ Článok 2. Ibidem, s. 828.

⁵⁶ M. Skladaný, 1995, s. 8–37.

⁵⁷ Článok 4. Ibidem, s. 828.

⁵⁸ Článok 4, § 1–2. Ibidem, s. 828.

⁵⁹ Článok 21. Ibidem, s. 846.

⁶⁰ Článok 40. Ibidem, s. 852.

⁶¹ Článok 25. Ibidem, s. 848.

V tomto trende kráľa nasledovala aj jeho manželka, kráľovná Mária, ktorá v zákonom článku 40 z roku 1526 slávnostne prisľúbila, že bude hodnosti udeľovať len zaslúžilým Uhrom⁶².

V predchádzajúcich riadkoch sme priniesli súhrn zákonov, ktoré sa počas stredoveku zaoberali vzťahom ústrednej moci Uhorského kráľovstva voči cudzincom alebo hosťom. Všeobecne možno povedať, že ústredná kráľovská moc v stredovekom Uhorsku bola pozitívne naklonená cudzincom a snažila sa ich príchodu do krajiny vytvoriť priaznivé podmienky. Niektorí z uhorských kráľov, najmä tí, ktorí boli sami cudzieho pôvodu, inklinovali k cudzincom (Peter Orseolo, Karol z Anjou, Žigmund Luxemburský atď.) oveľa viac ako iní panovníci, a to až tak, že ich preferovali na úkor domácej šľachty. Táto nerovnováha však prirodzene vyvolávala žiarlivosť zo strany domácej uhorskej aristokracie. Pod jej tlakom boli preto panovníci nútení prijímať opatrenia, ktoré bránili cudzincom pôsobiť vo vysokých krajinských hodnostiach, no tieto opatrenia boli často len formálne, keďže sa nimi neriadili a robili si po svojom. Cudzinci, ktorých angažovali do svojich služieb uhorskí králi, sa stali ich oddanými služobníkmi na rozdiel od často nevernej domácej šľachty. Mnohokrát však práve cudzí žoldnieri a vojská najímané zo zahraničia spôsobili v krajine rôzne nepokoje a konflikty a to bol ďalší dôvod, aby sa urobili opatrenia proti cudzincom na zamedzenie týmto nešvárom. Vo všeobecnosti sa však v Uhorskom kráľovstve snažili panovníci a šľachta utvoriť priaznivý legislatívny rámec na ich pokojný život v krajine. Iba cudzincov iného náboženstva ako katolíckeho sa snažili asimilovať alebo ich v krajine dať do medzí (zákony proti moslimom, Židom, Kumánom) prijateľných a akceptovateľných vtedajšou kresťanskou spoločnosťou.

Bibliografia

Tlačené zdroje

- Bartoniak E., 1999, *Legenda sancti Stephani regis maior et minor atque legenda ab Hartvico episcopo conscripta*, [w:] *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum II. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery*. Budapest.
- Domanovszky A., 1999, *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*, [w:] *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery*, Budapest.
- Dóry F., Bónis Gy., Bácskay V., 1976, *Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns. 1301–1457*, Budapest.

⁶² <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=1490> (Prístup 1.07.2017).

- Fejér G., 1832, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VII/2*, Budae.
- Knauz F., 1863, *Monumenta ecclesiae Strigoniensis I*, Strigonii.
- Márkus D., 1899, *Corpus iuris Hungarici I*, Budapest.
- Marsina R., (ed.), 1971, *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I*, Bratislava.
- Ottonis et Rahewini gesta Friderici I. imperatoris, ed. G. Waitz, *Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum*, Hannoverae – Lipsiae 1912.
- Zimmermann F., Werner C., 1892, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Erster Band: 1191 bis 1342*, Hermannstadt.

Literatúra

- Ács Z., 1986, *Nemzetiségek a történelmi Magyarországon*, Kossuth Könyvkiadó.
- Antolković D., *Stari gradovi, utvrde, dvorci i srednjovjekovna kultura. Castrum Greben*, <https://darkoantolkovic.wordpress.com/2014/05/29/castrum-greben-2/> (Prístup 14.01.2017).
- Dvořáková D., 2003, *Rytier a jeho král. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska*, Vydavateľstvo Rak.
- Fügedi E., 1975, *Das mittelalterliche Königreich Ungarn als Gastland*, [w:] *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*, Herausgegeben von Walter Schlesinger. Sigmaringen, Jan Thorbecke Verlag, s. 471–508.
- Halaga O.R., 1962, *K otázke vzniku slovenskej národnosti*, „Historický časopis”, 10(2), s. 238–262.
- Helbig H., 1975, *Die ungarische Gesetzgebung des 13. Jahrhunderts und die Deutschen*, [w:] *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*. Herausgegeben von Walter Schlesinger. Sigmaringen, s. 509–526.
- Javošová E., 1998, *Hostia na Slovensku pred tatárskym vpádom roku 1241*, „Historický časopis”, 46(1), s. 3–11.
- Jireček H., 1867, *Jan Vítovec, válečník český*, „Časopis Českého muzea”, 41, s. 117–136.
- Juck L., 1984, *Výsady miest a mestečiek na Slovensku (1238–1350)*, Bratislava.
- Kristó Gy., 1994, *Kun László emlékezete*, Szeged.
- Kristó Gy., 2003, *Nem magyar népek a középkori Magyarországon*, Budapest.
- Mályusz E., 1957, *A magyar rendi állam Hunyadi korában*, „Századok”, 91, s. 46–123, 529–602.
- Marczali H., 1901, *A magyar történet kútfőinek kézikönyve*, Budapest.
- Marek M., 2006, *Cudzie etniká na stredovekom Slovensku*, Martin.
- Idem, 2002, *Problematika postavenia hostov v stredovekom Uhorskom kráľovstve*, „Historický zborník”, 12(1–2), s. 13–23.
- Idem, 2011, *The Ways of Immigration of Foreigners into the Medieval Kingdom of Hungary*, [w:] *Studia historica Tyrnaviensia XI–XII. K nedežitému 80. výročiu narodenia prof. Vincenta Sedláka*, Kraków, s. 177–190.
- Marsina R. (ed.), 1986, *Dejiny Slovenska I. (do roku 1526)*, Bratislava.
- Idem, 1993, *Das Judentum in der Slowakei im Mittelalter*, [w:] *Juden im Grenzraum. Geschichte, Kultur und leben der Juden im burgenländisch-westungarischen Raum und in den angrenzenden Regionen vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Hrsg. R. Kropf, Eisenstadt, s. 23–35.

- Nemerkenyi E., 2004, *Latin Classics in Medieval Hungary. Eleventh Century*, Debrecen – Budapest.
- Rapant D., 1947, *Vývin slovenského národného povedomia*, „Historický sborník Matice slovenskej”, 5, s. 1–16.
- Skladany M., 1995, *Thurzovsko-fuggerovský mediarsky podnik v Banskej Bystrici a jeho európsky význam*, [w:] *Päťsté výročie vzniku thurzovsko-fuggerovského mediarskeho podniku v Banskej Bystrici*, Banská Bystrica, s. 8–37.
- Závodszy L., 1904, *A szent István, szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai*, Budapest.